

Magdalena Graca*
ORCID: 0000-0002-9892-1072
magdalena.graca@interia.pl

Konsekwencje wprowadzenia podatku od niektórych instytucji finansowych dla polskiego sektora bankowego i budżetu państwa

Streszczenie

Debata o nałożeniu dodatkowych obciążeń fiskalnych po kryzysie finansowym 2007–2009 spowodowała, że w perspektywie kilku lat większość krajów europejskich zdecydowała się nałożyć na banki podatek od transakcji finansowych lub tzw. podatek bankowy, który w zależności od kraju obciążał inny składnik bilansu instytucji bankowej. Większość państw zastosowała opodatkowanie pasywów, w celu stworzenia dodatkowego funduszu stabilizującego na wypadek kryzysu. Po ponad trzech latach funkcjonowania podatku bankowego w Polsce obciążającego aktywa pomniejszone o składniki wymienione w ustawie o miesięcznej stopie 0,0366%, możliwa jest wstępna analiza konsekwencji wprowadzenia podatku bankowego zarówno dla sektora bankowego, jak i budżetu państwa, co jest celem opracowania. Artykuł zawiera ocenę skutków tego obciążenia fiskalnego i propozycję rozwiązań eliminujących negatywne następstwa.

Słowa kluczowe: podatek bankowy, podatek od niektórych instytucji finansowych, obciążenia fiskalne, polski sektor bankowy, polityka fiskalna.

JEL: E6, G21, G38, H2, H6

* Magdalena Graca – laureatka Konkursu BFG w roku 2019 „Na najlepsze prace licencjackie, magisterskie i doktorskie z zakresu systemów gwarantowania depozytów, restrukturyzacji lub uporządkowanej likwidacji instytucji finansowych, infrastruktury regulacyjnej systemu finansowego, problematyki bezpieczeństwa finansowego banków oraz stabilności finansowej” w kategorii prac licencjackich.

The consequences of introducing tax on certain financial institutions for the Polish banking sector and for the state budget

Abstract

The debate regarding imposing additional financial burdens on economic entities after the 2007–2009 financial crisis resulted in the decision to impose additional fiscal burdens on banks in most European countries. A tax on financial transactions was a popular solution and banking tax was also used, charging different components of the banking institution's balance sheet, depending on the country. Most countries introduced taxation on liabilities to create an additional stabilization fund in the event of a crisis. After three years of operation of the banking tax in Poland encumbering assets minus the components listed in the Act, with a monthly rate of 0.0366%, it is possible to analyze the consequences of introducing a banking tax for both the banking sector and the state budget, which is the objective of this article. The paper aims at assessing its impact and proposing solutions eliminating negative consequences.

Key words: banking tax, tax on some financial institutions, fiscal burdens, Polish banking sector, fiscal policy.

Wstęp

Określenie największych instytucji finansowych jako *too big to fail* jest szczególnie adekwatne w okresie pogarszającej się koniunktury. Zależności instytucji publicznych i sektora prywatnego ujawniły się szczególnie w czasie kryzysu 2007–2009, powodując w wielu krajach konieczność interwencji publicznej, co zapobiegło upadłościom i efektowi domina na globalną skalę. Kryzys wskazał też na niedoskonałości w systemach nadzoru. Instytucje odpowiedzialne za stabilność i bezpieczeństwo systemu finansowego musiały więc wyciągnąć wnioski i zaimplementować je w legislatywie. Priorytetowymi celami były: zapewnienie wypłacalności banków i realizacji zobowiązań wobec deponentów, utrzymanie ciągłości finansowania inwestycji z udzielanych kredytów, rozwój sektora oraz zapewnienie wpływów budżetowych od instytucji finansowych. Temu ostatniemu celowi służył wprowadzony w wielu krajach podatek bankowy.

W trakcie trwania prac nad konstrukcją podatku bankowego w Polsce sygnalizowano prawdopodobne konsekwencje wprowadzenia dodatkowego obciążenia. Wymieniano możliwe przerzucenia kosztów podatków na klientów banków oraz zmiany struktury aktywów, aby zmniejszyć podstawy opodatkowania. Nałożenie nowego obciążenia przyniosło zamierzony skutek w postaci wysokich wpływów do budżetu państwa, jednak zrodziło kontrowersje co do zakresu realizacji celów fiskalnych czy wpływu na wzrost gospodarczy kraju. Artykuł ma na celu weryfikację hipotezy o nadmiernym publicznym obciążeniu finansowym banków krajowych, które przyczynia się do pogorszenia możliwości rozwojowych i rentowności całego sektora. W kolejnych jego częściach zostaną przedstawione przesłanki wprowadzenia podatku bankowego, realia, w jakich został on nałożony, oraz strategie mające na celu złagodzenie skutków dodatkowego obciążenia.

1. Przesłanki wprowadzenia podatku bankowego w wybranych krajach europejskich i w Polsce

W porównaniu do większości krajów Unii Europejskiej, Polska wprowadziła podatek od niektórych instytucji finansowych z dużym opóźnieniem. Po prawie 8 latach od upadku banku Lehman Brothers argumenty za wprowadzeniem opłaty antykryzysowej nie znajdowały pokrycia w realiach ponad 2,5% wzrostu gospodarczego. Wśród czynników, które przemówiły za nałożeniem dodatkowego obciążenia na instytucje finansowe, były zmiany nastrojów społecznych. W tym okresie trwała też debata o warunkach działalności instytucji bankowych na polskim rynku, ich niewielkim obciążeniu fiskalnym, nieproporcjonalnym do skali osiągniętych zysków. Te przesłanki wpłynęły na implementację dodatkowego opodatkowania banków w 2016 roku. Powoływano się wówczas na przykłady krajów europejskich, w których danina już funkcjonowała. W 11 z 19 krajów strefy euro zdecydowano się na wprowadzenie podatku bankowego w okresie 2011–2013, w tym w 7 krajach już w 2011 roku, zatem w stosunkowo krótkim okresie od zakończenia kryzysu. Do 2015 roku w 8 na 11 państw podatek obciążał pasywa instytucji, w 6 krajach obowiązywała jednolita stawka dla wszystkich podatników, w 10 z 11 uczestników strefy euro stawka nie przekraczała 0,2%. Podatek w Polsce znacznie różni się pod względem konstrukcji, zwłaszcza w przedmiocie opodatkowania – aktywów banków i wysokiej stopie podatku.

Ustawodawcy krajów europejskich nałożyli obowiązek podatkowy na poszczególne instytucje finansowe w zależności od przyjętych przez siebie założeń. Mógł on więc objąć wszystkie podmioty, które prowadzą transakcje finansowe danego rodzaju, lub tylko banki, lub ograniczyć podmiot opodatkowania wyłącznie do banków dużych¹, ze względu na ich kontrybucję w ryzyku systemowym². Podatek od instytucji bankowych w zależności od potrzeb systemów finansowych może zostać nałożony na różne kategorie finansowe. Oprócz stawek podatku to właśnie przedmiot opodatkowania stanowi kryterium, które wyraźnie wskazuje na różne podejścia poszczególnych krajów do funkcjonowania daniny. Podstawę opodatkowania stanowią zazwyczaj: obrót na operacjach bankowych, wielkość aktywów, po stronie pasywnej: wielkość depozytów, depozyty pomniejszone o kwoty gwarantowane lub inne dające się wyróżnić kategorie finansowe³. Kraje europejskie statystycznie najchętniej obciążają analizowanym podatkiem pasywa (m.in. Austria, Belgia, Cypr, Holandia, Łotwa, Niemcy, Portugalia, Rumunia, Szwecja, Słowacja). Wśród zalet opodatkowania całości pasywów lub aktywów wymienia się przede wszystkim odzwierciedlenie skali działalności instytucji kredytowych, wśród wad natomiast zauważalne są pominięcia względem kondycji finansowej instytucji oraz generowanego ryzyka. Sens wprowadzenia podatku od takich wartości dostrzega się w krajach,

¹ P. Dec, P. Masiukiewicz, *Podatek bankowy*, C.H. Beck, Warszawa 2013, s. 36.

² S. Juszczak, P. Snarski, *Przegląd potencjalnych podatków i opłat nakładanych na banki w obliczu globalnego kryzysu gospodarczego*, Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej nr 93, Warszawa 2011, s. 52.

³ P. Dec, P. Masiukiewicz, *Podatek bankowy...*, *op. cit.*, s. 36.

w których występuje przerost sektora bankowego, ponieważ ogranicza on akcję kredytową, zmniejsza wyniki odsetkowe banków i zwiększa ceny usług bankowych. Podstawę opodatkowania, którą stanowią pasywa bez kapitału własnego oraz depozytów, można uznać za taką, która skutecznie zmniejsza spekulacyjną działalność banków⁴. Z drugiej strony niektóre źródła kapitału są dla instytucji stabilne i nie jest uwzględniona ich kondycja finansowa. Opodatkowanie zobowiązań odzwierciedla zapotrzebowanie na kapitał w przypadku problemów finansowych, jednak negatywnie oddziałuje na ceny finansowania zewnętrznego obciążając np. depozyty objęte gwarancjami. Wymóg kapitałowy natomiast ujawnia kondycję finansową przedsiębiorstwa i generowane przez nie ryzyko, ale nie uwzględnia rentowności i wyników finansowych. Opodatkowanie zysków pomija aspekt ryzyka i stwarza tendencję do celowego zmniejszania zysków, jednak odzwierciedla skalę działalności banku i jego rentowność. Obciążenie może też dotyczyć transakcji i czynności bankowych konkretnego rodzaju⁵.

Elementem najbardziej różnicującym modele podatku bankowego jest stawka podatkowa. Jej wielkość wyrażona albo w procentach, albo w kwocie danej waluty jest zależna od założeń polityki fiskalnej państwa oraz możliwości finansowych podmiotów działających w realiach danej gospodarki. Polski sektor bankowy został objęty podatkiem 0,0036% w skali miesiąca, jednym z najwyższych w Europie. Regulacje prawne dotyczące podatku bankowego przewidują również:

- możliwości zwolnienia z jego odprowadzenia,
- częstotliwość płatności: miesięcznie lub za rok obrotowy,
- czas obowiązywania: na czas określony lub bezterminowo.

Zobowiązanie publicznoprawne trafia – w zależności od państwa – albo bezpośrednio do budżetu państwa, albo do funduszu naprawczego lub gwarancyjnego⁶.

Należy zwrócić uwagę na cel, jaki państwo zamierza realizować za pośrednictwem tego zobowiązania. W przypadku zdecydowanej większości krajów jest nim zwiększenie stabilności finansowej na wypadek wystąpienia przyszłych kryzysów⁷. Świadczy o tym zarówno czas, w jakim wprowadzono dodatkowe obciążenie, wyciągając wnioski z dopiero zakończonego okresu słabszej koniunktury, oraz przeznaczenie środków na specjalne fundusze, których funkcją jest odratowanie podmiotów z problemami finansowymi. Kwota zgromadzona dzięki odprowadzonemu podatkowi może zapobiec niewypłacalności instytucji, a w przypadku bankructwa przedsiębiorstwa przyczynić się do redukcji jego skutków.

Zniechęcanie podmiotów do podejmowania ryzykownych operacji to kolejna intencja wprowadzenia podatku, która ujawniła się podczas załamań gospodarczych

⁴ L. Pawłowicz, *Stanowisko Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową wobec opodatkowania banków w Polsce*, „Bezpieczny Bank” 2015, 61 (4), s. 200–211.

⁵ C.B. Martysz, B. Bartlewski, *Podatek bankowy – koncepcja europejska i studium przypadków wybranych krajów UE*, Studia BAS 2018, nr 1 (53), s. 109–111.

⁶ P. Dec, P. Masiukiewicz, *Podatek bankowy...*, *op. cit.*, s. 36.

⁷ S. Juszczyk, P. Snarski, *Przegląd potencjalnych...*, *op. cit.*, s. 43.

w XX i XXI wieku⁸. Pierwszą historyczną koncepcją podatku antykryzysowego, który pełniłby tę funkcję odpowiadając na problem spekulacji papierami wartościowymi, był podatek od transakcji finansowych zaproponowany przez J.M. Keynesa w 1936 roku⁹. Wszelkie późniejsze rozważane i stosowane opłaty, jak również podatek bankowy, miały ograniczać wolumen transakcji, które przyczyniały się do generowania ryzyka systemowego. Podwyższanie stawek podatkowych na sprzedaży bądź zakupie papierów wartościowych zmniejsza osiągnięte zyski, a mając na uwadze również ryzyko poniesienia straty, opłata podatku zniechęca do podejmowania takiej aktywności.

Celem wprowadzenia podatku bankowego może być też dążenie do zwiększenia wpływów do budżetu państwa. Pomimo obciążenia działalności instytucji kredytowych podatkiem dochodowym oraz innymi parafiskalnymi opłatami, niejednokrotnie negatywnie oceniano zbyt małą kontrybucję sektora bankowego w budżecie państwa, zwracając między innymi uwagę na wyłączenie usług finansowych z obowiązku naliczania podatku VAT¹⁰. W okresie słabej koniunktury powiększająca się dziura budżetowa jest impulsem do poszukiwania dodatkowych źródeł przychodów dla państwa. Wśród funkcjonujących na rynku podmiotów poszukuje się więc takich, które dysponują odpowiednio dużym potencjałem odprowadzania środków do budżetu. Instytucje finansowe osiągające największe zyski i sumy bilansowe, których działalność wpływa na kondycję finansową społeczeństwa, wydają się najlepszymi podmiotami na nałożenie dodatkowego obciążenia finansowego.

2. Znaczne obciążenia finansowe sektora bankowego

W I półroczu 2018 roku w Polsce podatkiem bankowym zostało objętych 18–22 instytucji, ponieważ ich liczba w poszczególnych miesiącach wahała się na skutek okresowego podlegania zwolnieniu z obowiązku uregulowania zobowiązania. Na koniec czerwca 2018 r. przy sumie aktywów sektora na poziomie 1,8 bln zł podstawa opodatkowania wyniosła 0,862 bln zł. Podatnicy pod względem wartości aktywów stanowili blisko 75% sektora bankowego¹¹. Na przestrzeni kilku ostatnich lat w polskim sektorze bankowym zauważalne jest znaczne zmniejszenie udziału kapitału zagranicznego banków, na które obciążenie fiskalne zostało nałożone. Argument wielokrotnie przytaczany w debacie publicznej, jakoby podatek bankowy miał zwiększyć kontrybucję podmiotów zagranicznych w budżecie państwa,

⁸ P. Krugman, *Taxing the Speculators*, The New York Times, 29 November 2009, <https://www.nytimes.com/2009/11/27/opinion/27krugman.html> (dostęp: 01.10.2019).

⁹ P. Masiukiewicz, *Podatki antykryzysowe*, [w:] *Determinanty rozwoju Polski. Finanse publiczne*, S. Owsiak (red. nauk.), Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2015, s. 207.

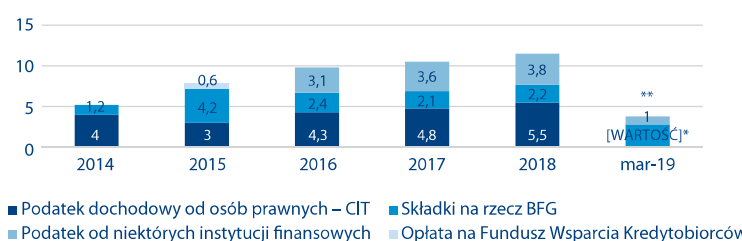
¹⁰ M. Marcinkowska, *Dodatkowe podatki i opłaty od banków – potrzeby praktyki i dylematy teorii finansów*, [w:] *Prace Naukowe UE we Wrocławiu nr 170 Finanse – nowe wyzwania teorii i praktyki. Problemy wiodące*, K. Jajuga (red.), Wrocław 2011, s. 100.

¹¹ Departament Bankowości Komercyjnej i Specjalistycznej, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Syntezyzna informacja na temat wpływu podatku od niektórych instytucji finansowych na sytuację banków komercyjnych*, Warszawa wrzesień 2018, s. 3.

przy takiej tendencji traci sens. Podatnikami przy trendzie repolonizacji sektora bankowego stają się krajowi inwestorzy (w I kwartale 2019 r. ich udział wyniósł 53,5%¹²), którzy ponoszą kolejne obciążenie finansowe związane z ich aktywnością gospodarczą.

Ze względu na kilkumiliardową wartość banków, najważniejszymi dla nich publicznymi obciążeniami finansowymi są: podatek dochodowy od osób prawnych – CIT, składki na rzecz BFG oraz podatek od niektórych instytucji finansowych.

Rysunek 1. Największe obciążenia finansowe sektora bankowego w latach 2014–2019 (mld zł)

* Składki na rzecz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego opierają się na uchwale Rady BFG określającej obowiązek wnoszenia wpłat przez banki na cały rok. Jej wartość nie ulegnie zmianie w 2019 r.

** Brak danych dla I kwartału 2019 r. w odniesieniu do podatku CIT.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Komisja Nadzoru Finansowego, *Raport o sytuacji banków dla lat 2014–2018* oraz GUS, *Wyniki finansowe banków dla lat 2014–2018*, Związek Banków Polskich, *Raport o sytuacji ekonomicznej banków*, Banki 2018, 09.2019.

W 2016 roku wpływy do budżetu państwa z tytułu CIT wyniosły 33,825 mld złotych¹³, z czego aż 4,35 mld zł pochodziło z sektora bankowego¹⁴. W dwóch kolejnych latach wartość ta osiągała poziom 4,8 mld zł w 2017 roku oraz 4,7 mld zł w 2018 r. Dochód państwa z tytułu tego podatku jest skorelowany z wielkością udzielonych przez sektor kredytów oraz wyników osiąganych na transakcjach giełdowych, co znow ma związek z koniunkturą kraju zależną od kondycji sektora niefinansowego. Oprócz kosztu samego podatku banki ponoszą również obciążenia związane z administracyjną obsługą jego rozliczenia.

Wysokość składek, które banki objęte systemem gwarantowania depozytów są zobowiązane odprowadzać co kwartał, jest ustalana na podstawie łącznej kwoty określonej przez Radę Funduszu i dzielonej między poszczególne podmioty. Czynniki determinujące ce wartości składek to wartość środków gwarantowanych na koniec kwartału, którego

¹² Komisja Nadzoru Finansowego, *Sytuacja sektora bankowego w I kwartale 2019 roku*, Warszawa 2019, s. 10.

¹³ Ministerstwo Finansów, *Wpływy budżetowe, dane za 2016 rok*, <https://finanse-arch.mf.gov.pl/documents/766655/5865011/Wp%C5%82ywy+bud%C5%BCetowe+dane+za+2016+rok> (dostęp: 12.12.2019).

¹⁴ P. Barbrich, *Cała prawda o CIT*, Związek Banków Polskich, <https://zbp.pl/wydarzenia/archiwum/komentarze/2017/kwiecien/cala-prawda-o-cit> (dostęp: 09.09.2019).

składka dotyczy, ryzyko generowane przez bank w obszarach płynności i finansowania, kapitału, jakości aktywów, modelu prowadzenia działalności i zarządzania oraz potencjalne straty Funduszu i przynależności banku do systemu ochrony instytucjonalnej (IPS)¹⁵. Rada Bankowego Funduszu Gwarancyjnego określiła kwotę składek na fundusz przymusowej restrukturyzacji banków na rok 2017 w wysokości 1,182 mld złotych, na rok 2018 – 960 mln złotych, natomiast na 2019 r. już 2 mld złotych, co miało związek z problemami finansowymi Getin Noble Banku SA i Idea Banku SA. Analogiczna sytuacja wystąpiła w 2015 r., gdy wpłaty na rzecz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego uległy zwiększeniu ze względu na konieczność wypłaty środków gwarantowanych z tytułu depozytów zgromadzonych w SK banku (2 mld zł). Wpłaty na BFG uwzględniają również składki na fundusz gwarantowania depozytów. W latach 2017–2019 wynosiły one kolejno: 915 mln zł, 1 240 mld zł, 791 mln zł¹⁶.

9 października 2015 roku został utworzony Fundusz Wsparcia Kredytobiorców o wartości 600 mln zł, którego celem jest wsparcie finansowe osób znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej spowodowanej zaciągniętym kredytem mieszkaniowym. Składka na Fundusz jest uzależniona od kwoty nieobsługiwanych terminowo kredytów mieszkaniowych (opóźnienie w spłacie kapitału lub odsetek przekracza 90 dni), wchodzących w skład portfela danego banku. W przypadku niewykorzystania środków FWK, podlegają one zwrotowi kredytodawcom, jednak gdy zgromadzona kwota spadnie poniżej 100 mln zł banki muszą je uzupełnić do wysokości nie mniejszej niż 300 mln zł¹⁷. 1 stycznia 2020 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy o wsparciu kredytobiorców znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej, którzy zaciągnęli kredyt mieszkaniowy oraz niektórych innych ustaw [Dz.U. 2019 poz. 1358], która przewiduje m.in. wydłużenie okresu udzielania wsparcia finansowego do 36 miesięcy oraz podwyższenie kwoty będącej wsparciem do 2000 zł miesięcznie¹⁸.

Miesięczna stopa podatku wynosi 0,0366% i dostarcza 300 mln zł do budżetu państwa. Stawka obowiązująca w Polsce jest obecnie najwyższa w Europie, nic więc dziwnego, że podatnicy podatku bankowego zainteresowani osiągnięciem możliwie jak najwyższych zysków koncentrują się na ograniczaniu kosztów z tytułu działalności. Ustawa o podatku od niektórych instytucji finansowych przewidywała wyłączenia, które skutecznie umożliwiają realizację tego celu. Inwestycje w obligacje skarbowe zmniejszają podstawę opodatkowania, w konsekwencji generując mniejsze koszty ogólnego zarządu. Odprowadzana kwota podatku jest redukowana, a równocześnie

¹⁵ Bankowy Fundusz Gwarancyjny, <https://www.bfg.pl/skladki/skladki-na-fundusz-gwarancyjny-bankow/> (dostęp: 09.09.2019).

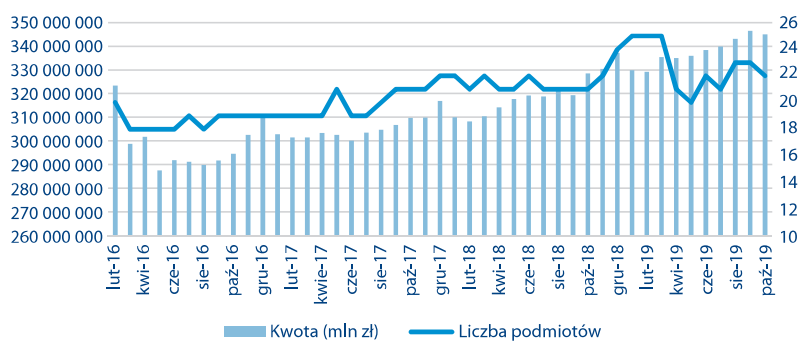
¹⁶ Uchwały Rady Bankowego Funduszu Gwarancyjnego – łączna kwota składek na fundusz przymusowej restrukturyzacji banków oraz łączna kwota składek na fundusz gwarancyjny banków na lata 2017–2019.

¹⁷ KNF, *Syntetyczna informacja na temat wpływu podatku od niektórych instytucji finansowych na sytuację banków komercyjnych*, Warszawa lipiec 2016, s. 3.

¹⁸ Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy o wsparciu kredytobiorców znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej, którzy zaciągnęli kredyt mieszkaniowy oraz niektórych innych ustaw [Dz.U. 2019 poz. 1358].

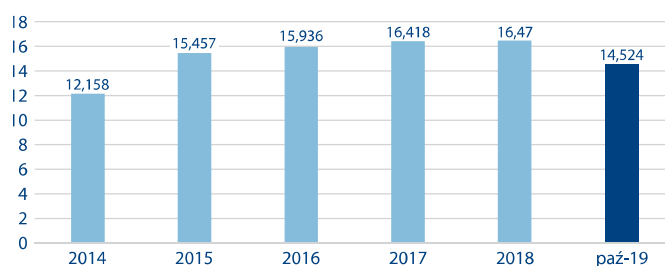
następuje wzrost rezerw płynnościowych. Dodatkowo inwestycje w instrumenty o niższej stopie zwrotu są korzystniejsze niż przeznaczanie środków na bezzwrotną daninę. Z mechanizmu obronnego banków korzystają również finanse publiczne, które dzięki transakcjom na obligacjach i tak otrzymują środki na planowane wydatki. Dlatego też od stycznia 2016 roku zauważalny był wzrost zainteresowania banków dłużnymi papierami wartościowymi, ustawowo zwolnionymi z obowiązku odprowadzenia podatku. Do końca maja 2016 roku banki zwiększyły ich ilość o 33,07%, a więc 54 mld. Był to jednorazowy skok wartości obligacji w aktywach banków, który przyczynił się do zmniejszenia podstawy opodatkowania o 6,43%. Do końca 2017 roku wartość posiadanych obligacji skarbowych wzrosła o 45% w porównaniu do grudnia 2015 roku, czyli o 71 mld zł. Przy przyroście aktywów o 11%, transakcje na obligacjach zmniejszyły podstawę opodatkowania o 3% (26,9 mld zł)¹⁹.

Rysunek 2. Wartość zapłaconego podatku w okresie luty 2016 r. – październik 2019 (mln zł)

Źródło: Ministerstwo Finansów, styczeń 2020.

Rysunek 3. Koszty ogólnego zarządu w latach 2014 – październik 2019 (mld zł)

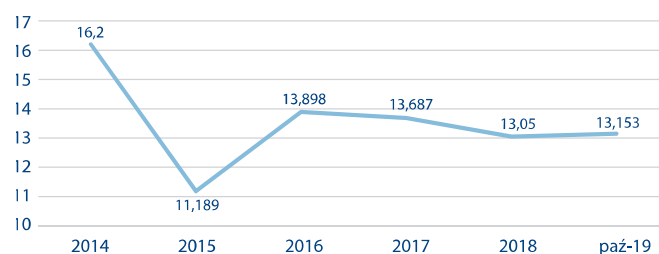
Źródło: opracowanie własne na podstawie: Komisja Nadzoru Finansowego, *Dane miesięczne sektora bankowego – październik 2019 r.*, Warszawa 4 grudnia 2019 r.

¹⁹ Departament Bankowości Komercyjnej i Specjalistycznej, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Syntetyczna informacja na temat wpływu podatku od niektórych instytucji finansowych na sytuację banków komercyjnych*, Warszawa luty 2018, s. 4.

W pierwszych pięciu miesiącach obowiązywania podatku nastąpił wzrost kosztów ogólnego zarządu o 23% w stosunku do analogicznego okresu z roku 2015²⁰. Zauważalne podwyższenie tej kategorii kosztów na przełomie lat 2014 i 2015 tłumaczone jest wpłatami na rzecz BFG. Zapewne analogiczny wzrost będzie zauważalny po opublikowaniu statystyk za rok 2019, gdy incydent wystąpił ponownie. W roku 2016 poziom kosztów ogólnego zarządu osiągnął wyższy poziom 15,9 mld zł z powodu nałożonego podatku bankowego i do roku 2018 nieznacznie się podwyższa.

3. Wpływ podatku bankowego na wyniki i efektywność sektora bankowego

Rysunek 4. Wynik finansowy netto sektora bankowego w latach 2014 – październik 2019 (mld zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Komisja Nadzoru Finansowego, Dane miesięczne sektora bankowego – październik 2019 r.*, Warszawa 4 grudnia 2019 r.

Mocny spadek wyniku finansowego sektora bankowego w 2015 roku spowodowany był wpłatami na rzecz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego oraz pogorszeniem wyniku odsetkowego na skutek redukcji stóp procentowych NBP²¹. Banki przygotowały się na dalsze pogorszenie wyników finansowych w 2016 roku, w stosunku do roku poprzedniego o 9,6%, zaplanowano jednak wzrost wyniku odsetkowego o 8,1% oraz wyniku z tytułu opłat i prowizji o 6,7%. Podmioty planowały więc podnoszenie odsetek, opłat i prowizji, które zagwarantują te wzrosty. W 2017 roku nastroje były bardzo podobne, wynik finansowy miał zaliczyć spadek o 12,3% przy wzroście wyniku odsetkowego o 6,3% i wyniku z tytułu opłat i prowizji o 6,5%. Osiągnięte rezultaty były jednak lepsze od pierwotnych prognoz. W roku 2018 wynik finansowy zauważalnie wzrósł, co było rezultatem znacznie lepszego w stosunku do roku poprzedniego wyniku z tytułu odsetek. Plany zakładały przyrost wyniku odsetkowego o 6,3%, a wyniku z tytułu opłat i prowizji o 2,1%²². Na przełomie

²⁰ Departament Bankowości Komercyjnej i Specjalistycznej oraz Instytucji Płatniczych, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Syntetyczna informacja na temat wpływu podatku od niektórych instytucji finansowych na sytuację banków komercyjnych*, Warszawa lipiec 2016, s. 8.

²¹ Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Raport o sytuacji banków w 2015 r.*, Warszawa 2016, s. 5.

²² Wydział Analiz Sektora Bankowego, Departament Bankowości Komercyjnej i Specjalistycznej oraz Instytucji Płatniczych, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Plany finansowe krajowych banków ko-*

lat 2018 i 2019 r. odnotowano słabsze wyniki finansowe będące w głównej mierze efektem dwukrotnego wzrostu składki na fundusz przymusowej restrukturyzacji banków.

Do 2018 r. odnotowano powiększanie kapitałów własnych na skutek dostosowań do wymogów regulacyjnych. Na banki posiadające spory udział kredytów walutowych nałożono dodatkowe bufory kapitałowe, ograniczono wypłaty dywidend i podniesiono wagi ryzyka na hipoteki walutowe. Wymogi dywidendowe banków również uległy podwyższeniu, co znajduje swoje odzwierciedlenie w zgromadzonym kapitale. Wzrost kapitałów własnych i mniejsze zyski to nieuchronny spadek wskaźnika zwrotu z kapitału własnego ROE. Najpierw nastąpiło obniżenie z poziomu 9,9% w 2014 r. do 6,8% w roku kolejnym, później oscylowanie w okolicach wartości 7%, aby ostatecznie osiągnąć 6,39% w I kwartale 2019 r.²³ Wartość wskaźnika nie zachęca inwestorów do lokowania środków w polski sektor bankowy, a instytucje bankowe mają ograniczone możliwości powiększenia kapitałów własnych.

W 2015 roku Komisja Nadzoru Finansowego zaliczyła wprowadzenie podatku bankowego do czynników kluczowych dla wyników finansowych banków i ich rentowności. Wskazywano, że obciążenie obniży wyniki finansowe o około 4 mld zł i pogorszy rentowność szczególnie tych podmiotów, których ROA jest w granicach 0,44% lub niższym, skupiających około 20% aktywów sektora. W 2014 roku wskaźnik rentowności aktywów wynosił 1,1%, w kolejnych latach analizowanego okresu utrzymywał wartości bliskie 0,8%²⁴, a z początkiem roku 2019 osiągał już tylko 0,68%. Po prawie 4 latach funkcjonowania podatku bankowego można stwierdzić, że ówczesnie dostrzegane zagrożenie realizuje się obecnie dowodząc, że polski sektor bankowy nie wykazuje się zadowalającą zyskownością.

Rysunek 5. WIG-banki dla okresu styczeń 2015 r. – październik 2019 r.

Źródło: Stooq, Dane historyczne WIG-BANKI.

mercyjnych na 2016 r., Plany finansowe krajowych banków komercyjnych na 2017 r. oraz Plany finansowe krajowych banków komercyjnych na 2018 r., Warszawa 2016–2018.

²³ Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Sytuacja sektora bankowego w I kwartale 2019 roku*, Warszawa 2019, s. 9.

²⁴ Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Raport o sytuacji banków dla lat 2014–2018*.

Spadek notowań jest zauważalny w okresie od października 2015 roku do grudnia 2016 roku. Przyczyną zaistniałej sytuacji były obawy inwestorów dotyczących wprowadzenia podatku bankowego oraz ustawy rozwiązującej problem kredytów walutowych dla gospodarstw domowych²⁵. Dopiero początek 2017 roku można uznać za okres wzrostu wartości akcji sektora bankowego. Notowanie z 26 stycznia 2018 roku osiągnęło wartość 9038,54 pkt, jednak wartość ta nie jest większa od historycznego rekordu z lipca 2007 roku (9075,46 pkt). Od tego też dnia utrzymuje się trend spadkowy wartości indeksu, co potwierdza niską atrakcyjność sektora (powiązaną z osiąganymi wynikami) wśród inwestorów.

W raporcie opublikowanym przez CBOS znalazły się badania opinii publicznej z okresu prac nad dodatkowym obciążeniem nałożonym na banki, w którym aż 77% respondentów uważało, że wprowadzenie podatku od niektórych instytucji finansowych spowoduje przetransferowanie dodatkowych kosztów na klientów poprzez wzrost cen produktów i usług²⁶. Zagrożenie podniesieniem odsetek, opłat i prowizji było już wtedy dostrzegalne, jednak ustawodawcy odpierali zarzuty uzasadnieniem, że podatek bankowy należy do grupy podatków majątkowych, bezpośrednich. Ponieważ kwota zobowiązania nie jest ujęta w cenie towaru lub usługi, przesunięcie podatku na klientów miało nie mieć miejsca. Mimo to wynik z działalności bankowej wzrósł z 57,115 mld zł w 2015 roku do 64,571 mld zł na koniec roku 2018 (59,687 mld zł w październiku 2019 r.), co jest efektem zwiększania przede wszystkim wyniku z tytułu odsetek.

Dodatkowo argumentowano, że w przypadku rynku o wysokim stopniu konkurencji podmioty nie będą decydować się na podwyższanie opłat narażając się na spadek atrakcyjności²⁷. W celu zapobieżenia wystąpieniu takiej sytuacji w ustawie uwzględniono nawet zapis zabraniający przeniesienia kosztów wynikających z podatku na klientów. Nie przewidziano jednak sytuacji, w której wiele podmiotów zastosuje mechanizm podwyżki marż jeszcze przed wprowadzeniem podatku. Podmioty, chcąc polepszyć swoją przyszłą indywidualną sytuację finansową, zachowały się bardzo podobnie.

Jednym z przykładów takiego działania jest wzrost marż kredytu hipotecznego w sektorze w ciągu 3 miesięcy (grudzień 2015 r. – luty 2016 r.) o 0,3 p.p. Od początku tego okresu do marca 2016 r. nastąpił nieznaczny spadek drugiego składnika oprocentowania kredytów – WIBOR z poziomu 1,72% do 1,67%, zatem 6-krotnie większa zmiana marż znacznie oddziaływała na konsumentów. Niespełna 4 lata później utrzymuje się on na poziomie ponad 2%, średnie oprocentowanie waha się między 3,7% a 3,8%. Na początku okresu funkcjonowania podatku bankowego, czyli pod koniec pierwszego kwartału 2016 roku, średnie oprocentowanie kredytu hipotecznego wyniosło 3,74%, co mogło przyczynić się do spadku o 8,15% liczby nowo podpisanych

²⁵ *Ibidem*, s. 16.

²⁶ Centrum Badań Opinii Społecznej, *Opinia publiczna o nowych rozwiązaniach z zakresu polityki społeczno-gospodarczej*, Warszawa marzec 2016, s. 7.

²⁷ Druk nr 75 Poselski projekt ustawy o podatku od niektórych instytucji finansowych, Warszawa 3 grudnia 2015.

umów kredytowych i o 10,85% ich wartości w porównaniu do czwartego kwartału 2015 roku²⁸. Odnosząc do siebie jednak trzy kwartały z lat 2016 i 2019 można zaobserwować wzrost liczby nowo zawartych kredytów mieszkaniowych o 24% i wzrost ich wartości o 58%. Tempo przyrostu liczby kredytów jest też mniejsze niż przyrost średniej kwoty kredytu, zatem maleje popyt na kredyty mieszkaniowe, które stanowią blisko 40% wartości kredytów udzielonych przez banki.

Rysunek 6. Średnia marża kredytu hipotecznego w okresie styczeń 2015 r. – wrzesień 2019 r. (w %)

Źródło: Związek Banków Polskich, Raport AMRON-SARFiN. *Ogólnopolski raport o kredytach mieszkaniowych i cenach transakcyjnych nieruchomości nr 3/2016, 3/2017, 3/2018, 3/2019, listopad 2016 – listopad 2019.*

Dodatkowo wyniki analizy średniego oprocentowania depozytów terminowych i bieżących dla gospodarstw domowych oraz przedsiębiorstw niefinansowych dowodzą, że w środowisku niskich stóp procentowych banki obniżyły oprocentowanie prawie dwukrotnie w ciągu 5 lat. Odsetki wypłacane deponentom spadały, redukując koszty z tytułu odsetek. Podniesienie marż kredytów, które w znacznej mierze utrzymywały przychody odsetkowe na poziomie przewyższającym koszty odsetkowe (minimalizowane, dzięki obniżaniu średniego oprocentowania), utrzymywało wynik odsetkowy. Obecnie środki mogące zniwelować negatywne skutki podatku od niektórych instytucji dla wyniku finansowego sektora bankowego są na skraju wyczerpania.

Analiza danych za okres sprzed wprowadzenia podatku od niektórych instytucji finansowych do czerwca 2019 r. pod kątem wielkości opłat i prowizji w polskim sektorze bankowym wskazała na nieliczne kategorie, w których zauważalna była tendencja wzrostu. W głównej mierze są one powiązane z opłatami wymagającymi prowadzenia rachunku z koniecznością interakcji bezpośredniej z klientem oraz wpłat gotówkowych. Właśnie średnia opłata za wpłaty gotówkowe pozostaje na najwyższym poziomie spośród badanych usług płatniczych²⁹. Założenia polityki banków zawierają zachęcanie klientów do korzystania ze zdalnych kanałów obsługi

²⁸ Związek Banków Polskich, *Raport AMRON-SARFiN. Ogólnopolski raport o kredytach mieszkaniowych i cenach transakcyjnych nieruchomości 3/2016*, listopad 2016, s. 5.

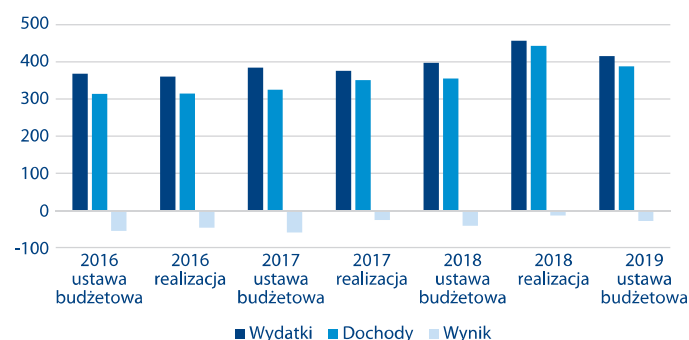
²⁹ Narodowy Bank Polski, *Porównanie wysokości prowizji i opłat związanych z rozliczeniami pieniężnymi w złotych w polskim sektorze bankowym w obszarze klientów indywidualnych (wg danych na 30 czerwca 2019 r.)*, wrzesień 2019, s. 23.

i bezgotówkowych form płatności, co w znacznej mierze ogranicza koszty. Naturalne jest więc podwyższanie opłat usług płatniczych, które dla banku wiążą się z wyższymi kosztami, a obniżanie opłat dla usług, które generują oszczędności. Postępująca cyfryzacja w sektorze bankowym sprzyja ograniczeniu kosztochłonności.

Banki na początku okresu obowiązywania podatku bankowego wskazywały na zmianę sposobu zarządzania bilansem poprzez ograniczenie transakcji międzybankowych, repo i reverse repo, obniżając podstawę opodatkowania. Wskazano również na zmniejszanie liczby placówek³⁰ – w ciągu 5 lat ich liczebność spadła z 15 305 do 12 986 jednostek, przy czym tylko na przełomie lat 2016 i 2017 zlikwidowano 1083 placówki³¹.

4. Wpływ podatku bankowego na budżet państwa

Rysunek 7. Wydatki, dochody i wynik finansowy budżetu państwa w latach 2016–2019 (mld zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustaw budżetowych z lat 2016–2019 oraz NIK, *Analiza wykonania budżetu państwa i założeń polityki pieniężnej w latach 2016–2018*.

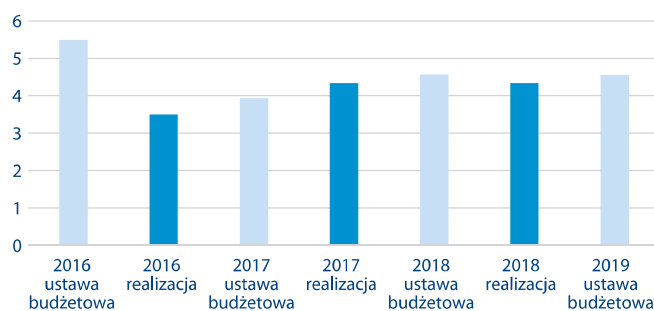
Z 3,5 mld zł, które wpłynęły do budżetu z tytułu podatku bankowego w 2016 r., aż 3,1 mld zł pochodziło od banków; dla roku 2017 było to 82,9% z 4,34 mld zł ogółu wpływów, a w 2018 r. – 83,5% wpływów o tej samej wartości co w roku poprzednim. Podatek bankowy stanowił około 1% dochodów państwa, a pozyskane z jego tytułu środki mogły być przeznaczane na realizację programów socjalnych, zgodnie z intencją ustawodawców. Znaczne kwoty, które banki odprowadzają do budżetu państwa, zapewniają bezpieczeństwo w zakresie planowania dochodów i wydatków przez rządzących na kolejne lata. W połączeniu z planami programów socjalnych i koniecznością ich sfinansowania oraz opinią publiczną domagającą się większej kontrybucji finansowej w interesach państwa, wybór intuicyjnie nasuwa

³⁰ Departament Bankowości Komercyjnej i Specjalistycznej oraz Instytucji Płatniczych, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Syntetyczna informacja...*, op. cit., s. 8.

³¹ Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Raport o sytuacji banków w 2018 r.*, Warszawa 2019, s. 8.

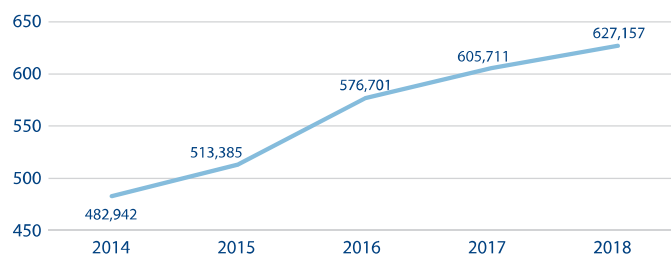
sektor bankowy o miliardowych zyskach, który z dodatkowymi obciążeniami sięgającymi kilku miliardów złotych bez większego problemu powinien sobie poradzić. W efekcie budżet państwa uzyskał gwarantowane 3–4 mld zł rocznie. Należy jednak zadać pytanie, w jakiej perspektywie dochody tej wielkości będą uzyskiwane, gdyż podmioty funkcjonujące w sektorze już w czasach sprzyjającej koniunktury mają problemy z zapewnieniem zyskowności wniesionych doń kapitałów.

Rysunek 8. Dochody budżetu państwa z tytułu podatku od niektórych instytucji finansowych w latach 2016–2019 (mld zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustaw budżetowych dla lat 2016–2019 oraz NIK, *Analiza wykonania budżetu państwa i założeń polityki pieniężnej w 2016–2018*.

Rysunek 9. Obligacje rynkowe w latach 2014–2018 (mld zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie NIK, *Analiza wykonania budżetu państwa i założeń polityki pieniężnej dla lat 2016–2018*.

Na przełomie lat 2015 i 2016 zauważalny był dynamiczny przyrost obligacji skarbowych. W 2018 r. państwowe dłużne papiery wartościowe (bony i obligacje skarbowe) w portfelu polskiego sektora bankowego sięgały 16% wartości aktywów, czyli 298,096 mln zł, co jest efektem zwolnienia instrumentów z obowiązku podatkowego. Portfel papierów wartościowych banków w latach 2014–2018 zawierał odpowiednio: 54,6%, 56,5%, 62,5%, 61,2% i 69,3% obligacji i bonów skarbowych³².

³² Warszawski Instytut Bankowości na zlecenie: Związek Banków Polskich, *Raport o sytuacji ekonomicznej banków*, 2019.

Z perspektywy rządzących natomiast blisko 50% obligacji wyemitowanych przez państwo i przeznaczonych do obrotu znajduje się w rękach banków. Wzrost tej pozycji w strukturze aktywów sektora bankowego oraz emisji bez wątpienia zawdzięczany jest nałożeniu podatku bankowego, a powstała przy tym zależność państwa od sektora bankowego (i odwrotnie) w sposób tak bezpośredni stanowi ryzyko dla stabilności systemu finansowego w okolicznościach zmieniającej się koniunktury.

Podsumowanie

Źródłem wprowadzenia podatku bankowego był argument za większym uczestnictwem sektora bankowego w dochodach budżetu państwa. Początkowo nałożenie dodatkowego podatku spełniło swoją funkcję fiskalną. Od 2016 roku budżet państwa zasila rocznie ponad 1%, czyli kilka dodatkowych miliardów złotych. Stworzone więc zostały warunki do sfinansowania znacznych wydatków ponoszonych w związku z nowymi programami społecznymi. Dostrzeżono też nagły skok w kupowanych przez sektor bankowy obligacjach skarbowych, które również dostarczały państwu kapitału na planowane w kolejnych latach działania. Należy zwrócić uwagę, że jeśli podatek jest przeznaczany głównie na projekty socjalne, to jego zniesienie będzie mocno utrudnione, szczególnie w perspektywie krótkoterminowej, wpływy bowiem zależą od kondycji podatników, a ta zmienia się w czasie.

Przełom lat 2015 i 2016 rozpoczął dla sektora bankowego okres wymagający poszukiwania rozwiązań chroniących zdolność do generowania zysków. W pierwszym roku banki zdecydowały się na zwiększanie poziomu aktywów poprzez skup obligacji skarbowych, zwolnionych z obowiązku odprowadzania od nich podatku. Zweryfikowano też pozycje w rachunku zysków i strat, oferując niższe oprocentowanie od depozytów i ponosząc niektóre koszty odsetkowe oraz zachęcając klientów do korzystania z usług bardziej oszczędnych. Aby podnieść przychody odsetkowe, podniesiono marże podwyższając oprocentowanie niektórych kredytów. W efekcie wynik odsetkowy w okresie obowiązywania podatku od niektórych instytucji finansowych rośnie, jednak w niewystarczającym stopniu, aby utrzymać zyski na zadowalającym poziomie. W gospodarce, w której PKB rośnie o 4% rok do roku, sektor bankowy osiąga bardzo niskie wartości wskaźników rentowności ROE i ROA, gdyż od 4 lat jest znacząco obciążany opłatami publicznymi z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych oraz wpłat na Bankowy Fundusz Gwarancyjny. Przy ograniczonych zyskach wymagania dotyczące wysokości kapitałów własnych także stanowią coraz trudniejsze wyzwanie w zarządzaniu finansami instytucji. Wypracowywanie zbyt niskich zysków w porównaniu z kosztem pozyskania kapitału i wykazywanie się niższymi wskaźnikami skutecznie zniechęca inwestorów do przekazywania środków na polski sektor bankowy. Zainteresowanie zagranicznych inwestorów, których kapitały mogłyby przyspieszyć rozwój banków, maleje na skutek przeciążenia sektora opłatami publicznymi, co potwierdzają notowania giełdowe.

Sytuacja polityczna w Wielkiej Brytanii, która praktycznie przesądza o wyjściu kraju z Unii Europejskiej, z pewnością odbije się na europejskim rynku finansowym. Dodatkowe problemy może spowodować nadchodzące spowolnienie gospodarcze. Zagrożenia te motywują do szukania rozwiązań, nieraz przyczyniając się do zwiększenia ryzyka w całym sektorze finansowym. Jeszcze inną obawę stanowi dynamicznie rozwijający się sektor FinTech, którego przewagą jest innowacyjność i brak restrykcyjnych obciążeń regulacyjnych. Atrakcyjne dla coraz większej liczby klientów produkty i usługi oraz szerokie możliwości rozwoju działalności są konkurencją dla tradycyjnej bankowości borykającej się z kolejnymi problemami.

Z przeprowadzonej analizy płynie rekomendacja obniżenia stopy podatku bankowego funkcjonującego w Polsce – najwyższego w Europie. Kraje, które zdecydowały się wprowadzić opłatę w podobnej wysokości, w ciągu kilku lat zaczęły ją obniżyć do średniego europejskiego poziomu. Ostatnio podobne modyfikacje pojawiły się na Węgrzech, gdzie obowiązywał podatek bankowy o konstrukcji zbliżonej do modelu polskiego. Można też rozważyć inne przeznaczenie środków pochodzących z odprowadzonego podatku – zamiast na cele fiskalne, można przeznaczyć je na zwiększenie funduszy zabezpieczających klientów sektora bankowego na wypadek problemów finansowych. Wsparcie to mogłoby się przejawiać również przez bezpośrednie przekazywanie środków, bądź zwiększeniu pomocy klientom instytucji finansowych (pomoc prawna, arbitraż, rozbudowanie aparatu Rzecznika Finansowego). Należy również rozważyć alternatywną konstrukcję podatku, aby nie powodować ograniczenia akcji kredytowej. Warto wziąć też pod uwagę zastąpienie podatku bankowego podwyższeniem stopy podatku dochodowego CIT, co wpłynęłoby na obciążenie wyników finansowych, jednak nie ograniczając akcji kredytowej i działalności bankowej.

Bibliografia

Bankowy Fundusz Gwarancyjny, <https://www.bfg.pl/skladki/skladki-na-fundusz-gwarancyjny-bankow/> (dostęp: 09.10.2019).

Barbrich P., *Cała prawda o CIT*, Związek Banków Polskich, <https://zbp.pl/wydarzenia/archiwum/komentarze/2017/kwiecien/cala-prawda-o-cit> (dostęp: 09.10.2019).

Centrum Badań Opinii Społecznej, *Opinia publiczna o nowych rozwiązaniach z zakresu polityki społeczno-gospodarczej*, Warszawa marzec 2016.

Dec P., Masiukiewicz P., *Podatek bankowy*, C. H. Beck, Warszawa 2013.

Departament Bankowości Komercyjnej i Specjalistycznej oraz Instytucji Płatniczych, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Syntetyczna informacja na temat wpływu podatku od niektórych instytucji finansowych na sytuację banków komercyjnych*, Warszawa lipiec 2016 – wrzesień 2018.

Druk nr 75 *Poselski projekt ustawy o podatku od niektórych instytucji finansowych*, Warszawa 3 grudnia 2015.

Główny Urząd Statystyczny, *Wyniki finansowe banków dla lat 2014–2018*.

Juszczyk S., Snarski P., *Przegląd potencjalnych podatków i opłat nakładanych na banki w obliczu globalnego kryzysu gospodarczego*, Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej* nr 93, Warszawa 2011.

Komisja Nadzoru Finansowego, *Dane miesięczne sektora bankowego – październik 2019 r.*, Warszawa 4 grudnia 2019 r.

Komisja Nadzoru Finansowego, *Raport o sytuacji banków dla lat 2014–2018*.

Komisja Nadzoru Finansowego, *Sytuacja sektora bankowego w I kwartale 2019 roku*, Warszawa 2019.

Krugman P., *Taxing the Speculators*, The New York Times, 29 November 2009, <https://www.nytimes.com/2009/11/27/opinion/27krugman.html> (dostęp: 01.10.2019).

Marcinkowska M., *Dodatkowe podatki i opłaty od banków – potrzeby praktyki i dylematy teorii finansów*, [w:] *Prace Naukowe UE we Wrocławiu nr 170 Finanse – nowe wyzwania teorii i praktyki. Problemy wiodące*, K. Jajuga (red.), Wrocław 2011.

Martysz C.B., Bartlewski B., *Podatek bankowy – koncepcja europejska i studium przypadków wybranych krajów UE*, *Studia BAS* nr 1 (53), 2018.

Masiukiewicz P., *Podatki antykryzysowe*, [w:] *Determinanty rozwoju Polski. Finanse publiczne*, S. Owsiak (red. nauk.), Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2015.

Ministerstwo Finansów, *Wpływy budżetowe, dane za 2016 rok*, <https://finanse-arch.mf.gov.pl/documents/766655/5865011/Wp%C5%82ywy+bud%C5%BCetowe+dane+za+2016+rok> (dostęp: 12.12.2019).

Narodowy Bank Polski, *Porównanie wysokości prowizji i opłat związanych z rozliczeniami pieniężnymi w złotych w polskim sektorze bankowym w obszarze klientów indywidualnych (wg danych na 30 czerwca 2019 r.)*, wrzesień 2019.

Najwyższa Izba Kontroli, *Analiza wykonania budżetu państwa i założeń polityki pieniężnej w latach 2016–2018*.

Pawłowicz L., *Stanowisko Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową wobec opodatkowania banków w Polsce*, „Bezpieczny Bank”, Warszawa 2015.

Uchwały Rady Bankowego Funduszu Gwarancyjnego – łączna kwota składek na fundusz przymusowej restrukturyzacji banków oraz łączna kwota składek na fundusz gwarancyjny banków na lata 2017–2019.

Ustawy budżetowe na lata 2016–2019.

www.stooq.pl.

Wydział Analiz Sektora Bankowego, Departament Bankowości Komercyjnej i Specjalistycznej oraz Instytucji Płatniczych, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Plany finansowe krajowych banków komercyjnych na lata 2016–2018*.

Związek Banków Polskich, *Raport AMRON-SARFiN. Ogólnopolski raport o kredytach mieszkaniowych i cenach transakcyjnych nieruchomości nr 3/2016, 3/2017, 3/2018, 3/2019*, listopad 2016–listopad 2019.

Związek Banków Polskich, *Raport o sytuacji ekonomicznej banków, Banki 2018*, 09.2019.